

Noua configurație a cauzelor și măsurilor alternative la pedeapsa închisorii prevăzute de dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005

The new configuration of causes and alternative measures to prison penalties provided by the provisions of art. 10 of Law No. 241/2005

Conf. univ. dr. **Adrian FANU-MOCA***
Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Drept

Abstract

The present study analyzes the complex palette of causes with alternative effect regulated by art. 10 of Law no. 241/2005, in the regulatory version reconfigured by Law no. 126/2024. In the idea of fulfilling the desired return of the sums of money evaded in the general consolidated budget of the state, in addition to alternative measures to the prison sentence, art. 10, in its new form, also provides causes for reducing the penalty limits in the case of full payment of the damage, particularized according to the procedural moment until the payment is made, as well as several causes of non-punishment, one having the immediate effect of not reporting criminal prosecution bodies.

Keywords: tax evasion; fine; damage; cause of non-punishment; cause of reduction of punishment limits.

Rezumat

Prezentul studiu analizează complexa paletă de cauze cu efect alternativ reglementată de art. 10 din Legea nr. 241/2005, în varianta reglementară reconfigurată de Legea nr. 126/2024. În ideea îndeplinirii dezideratului întoarcerii sumelor de bani evazionate în bugetul general consolidat al statului, pe lângă măsuri alternative la pedeapsa închisorii, art. 10, în noua sa formă, prevede și cauze de reducere a limitelor de pedeapsă în situația plății integrale a prejudiciului, particularizate în funcție de momentul procesual până la care se face plata, precum și mai multe cauze de nepedepsire, una având ca efect imediat nesesizarea organelor de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: evaziune fiscală, amendă, prejudiciu, cauză de nepedepsire, cauză de reducere a limitelor de pedeapsă.

1. Prolegomene. Prin art. I pct. 7 al Legii nr. 126/2024 privind unele măsuri pentru consolidarea capacității de combatere a evaziunii fiscale, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative¹ au fost modificate, între altele, și dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale² aflate în Capitolul III al acestui act normativ ce poartă denumirea „Cauze de reducere a pedepselor, interdicții și decăderi”.

* adrian.fanu@e-uvt.ro

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 437 din 13 mai 2024.

² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 672 din 27 iulie 2005.

În Expunerea de motive³ a legii modificatoare se menționează: „Evaziunea fiscală este un fenomen ale cărui efecte negative afectează veniturile bugetare și distorsionează mediul de afaceri. Scopul primordial al legii este recuperarea prejudiciilor cauzate bugetului general consolidat al statului prin faptele de evaziune fiscală și atragerea răspunderii persoanelor vinovate. Răspunderea persoanelor vinovate trebuie să fie proporțională în raport de o serie de factori precum cuantumul prejudiciului, recunoașterea vinovăției și momentul recunoașterii acesteia, precum și antecedentele penale”.

Din lectura considerentelor care fundamentează, în opinia inițiatorilor ei, necesitatea adoptării dispozițiilor modificatoare ale art. 10 din Legea nr. 241/2005 rezultă indeniabil că în mod primordial se intenționează „recuperarea prejudiciilor cauzate bugetului general consolidat al statului prin faptele de evaziune fiscală” prioritizându-se acest deziderat în raport cu „atragerea răspunderii persoanelor vinovate”, revenindu-se astfel la principiul sintetizat cu câțiva ani în urmă în butada: „Plătește cu bani, nu plăți cu ani!”.

Fiind sesizată cu soluționarea unei obiecții de neconstituționalitate a multor dispoziții din Legea privind unele măsuri pentru consolidarea capacității de combatere a evaziunii fiscale, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative (devenită după promulgare Legea nr. 126/2024), prin Decizia nr. 146 din 19 martie 2024⁴, Curtea Constituțională a României a constatat, referitor la dispozițiile art. I pct. 7 din lege, că „reglementarea acestora constituie un pas important în trecerea, pe care statele trebuie să o facă, de la teoriile tradiționaliste de natură retributivă ale dreptului penal, conform cărora aplicarea unor pedepse privative de libertate în cazul comiterii infracțiunilor reprezintă o condiție sine qua non a restabilirii ordinii de drept, spre teoriile moderne specifice acestei ramuri de drept, potrivit cărora, în cazul infracțiunilor ce au ca scop realizarea unor câștiguri ilicite, principalul obiectiv al politicii penale etatice trebuie să vizeze descoperirea și confiscarea respectivelor bunuri (în sens larg), în vederea introducerii lor sau a contravalorii lor în bugetul public. Așadar, dispozițiile legale criticate constituie o formă de transpunere a dezideratului anterior menționat în politica penală a statului în domeniul evaziunii fiscale”.

Analizând politica penală a statului în relație cu infracțiunile de evaziune fiscală, Curtea Constituțională⁵ a arătat: „de-a lungul timpului, întreaga politică penală concepută de legiuitor în materia infracțiunilor de evaziune fiscală are drept reper prevenirea și recuperarea prejudiciilor produse. Intervenția autorității legiuitoare în sfera ocrotirii relațiilor sociale care se stabilesc în legătură cu constituirea veniturilor și întrebuițarea cheltuielilor bugetului public național nu s-a mărginit numai la o activitate generatoare de norme de incriminare care să prevadă în mod unic și exclusiv pedeapsa principală a închisorii, ci a vizat și identificarea celor mai potrivite modalități de individualizare a pedepselor în funcție de prejudiciul produs. În acest sens, pentru a putea recupera cât mai eficient și mai rapid prejudiciul produs, legiuitorul, într-un interval temporal de aproximativ 26 de ani⁶, a reglementat atât cauze de reducere a pedepsei și de aplicare a pedepsei amenzii, cât și cauze de impunitate (nepedepsire), atenuând sau limitând, așadar, modulând, acțiunea normei penale în vederea atingerii finalității patrimoniale urmărite. Ca atare, legiuitorul stabilește o individualizare legală a pedepselor articulată în funcție de interesele generale ale societății, fără a afecta individualizarea judiciară, care, în mod axiomatic, nu poate afecta individualizarea legală – judecătorul neputându-se transforma în legiuitor”⁷.

³ Expunerea de motive a Legii nr. 126/2024 este disponibilă la adresa <https://cdep.ro/proiecte/2023/800/00/5/em805.pdf>.

⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 496 din 29 mai 2024.

⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 101 din 17 februarie 2021, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 295 din 24 martie 2021.

⁶ În ceea ce privește calculul acestei perioade de timp, Curtea Constituțională are în vedere Legea nr. 87/1994 pentru combaterea evaziunii fiscale (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 299 din 24 octombrie 1994), prima reglementare în materia evaziunii fiscale.

⁷ Pentru o analiză diacronică a cauzelor de atenuare a răspunderii penale și de nepedepsire în relație cu infracțiunile de evaziune fiscală a se vedea M.-Șt. Minea, C.F. Costaș, D.M. Ionescu, *Legea evaziunii fiscale. Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 147-151; R. Bradu, C. Preda, *Cauzele de nepedepsire în cazul infracțiunii de evaziune fiscală* (<https://www.juridice.ro/733060/cauzele-de-nepedepsire-in-cazul-infracțiunii-de-evaziune-fiscală.html>); A. Fanu-Moca, *Cauzele de aplicare a pedepsei amenzii și de nepedepsire reglementate de Legea nr. 55/2021 în materia evaziunii fiscale*, Analele Universității de Vest din Timișoara – Seria Drept nr. 1/2021, p. 8-9.

2. Natura juridică a cauzelor instituite de dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005. Din lectura textului normativ anteamintit rezultă că legiuitorul a instituit șase categorii de cauze, și anume: cauza de nepedepsire, dublată de nesesizarea organelor de urmărire penală reglementată de alin. (1) al art. 10; cauza de reducere la jumătate a limitelor de pedeapsă reglementată de alin. (2) teza întâi; cauza specială de aplicare a amenzii penale reglementată de alin. (2) teza a doua al aceluiași articol; cauza de reducere a pedepsei cu o treime prevăzută de alin. (2) teza a treia; cauza specială de nepedepsire prevăzută în alin. (3) și o cauză de reducere la jumătate a limitelor de pedeapsă întemeiată pe conduita persoanei care a săvârșit infracțiunea de evaziune fiscală, reglementată de alin. (5) al art. 10.

Curtea Constituțională, sintetizând, cu ocazia efectuării testului de constituționalitate ocazionat de soluționarea prin Decizia nr. 146 din 19 martie 2024 a obiecției de neconstituționalitate ce viza dispozițiile modificatoare ale pct. 7 al art. I din Legea nr. 126/2024, a reținut că, în noua lor configurație, „textele criticate prevăd, în cazul comiterii infracțiunilor de evaziune fiscală reglementate la art. 6¹, 8 și 9 din Legea nr. 241/2005, ca alternativă la angajarea răspunderii penale conform dispozițiilor Codului penal și ale Codului de procedură penală, plata unor sume de bani considerabil mai mari decât prejudiciul produs prin săvârșirea acestor infracțiuni. Astfel, nesesizarea de către organele competente a organelor de urmărire penală, cu consecința nepedepsirii făptuitorului, este condiționată, conform textului criticat, de plata integrală a sumei de bani reprezentând prejudiciul majorat cu 15% din valoarea acestuia la care se adaugă dobânzile și penalitățile [art. 10 alin. (1) teza a treia din Legea nr. 241/2005]; dispunerea, în cursul urmăririi penale, a unei soluții de clasare, în temeiul art. 16 alin. (1) lit. h) C. pr. pen., este condiționată de plata integrală a prejudiciului produs prin infracțiunea de evaziune fiscală majorat cu 25% din valoarea acestuia la care se adaugă dobânzile și penalitățile [art. 10 alin. (3) teza întâi din Legea nr. 241/2005]; dispunerea în cursul judecării în primă instanță a unei soluții de încetare a procesului penal conform aceluiași temei, prevăzut la art. 16 alin. (1) lit. h) C. pr. pen., este condiționată de plata integrală, în cursul camerei preliminare sau al judecării, până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești în primă instanță, a prejudiciului produs majorat cu 50% din valoarea acestuia la care se adaugă dobânzile și penalitățile [art. 10 alin. (3) teza a doua din Legea nr. 241/2005]; pronunțarea aceleiași soluții în faza apelului este condiționată de plata integrală, anterior pronunțării unei hotărâri judecătorești definitive, a prejudiciului produs majorat cu 100% din valoarea acestuia la care se adaugă dobânzile și penalitățile [art. 10 alin. (3) teza a treia din Legea nr. 241/2005]”.

Instanța de contencios constituțional mai reține că, în cazul depășirii limitei de 1.000.000 de euro, „textele criticate permit (...) doar reducerea la jumătate a limitelor speciale ale pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile de evaziune fiscală comise, în cazul acoperirii integrale a prejudiciului, prin plata efectivă, până la primul termen de judecată, sau reducerea cu o treime a acestor limite, în cazul acoperirii integrale a prejudiciului, prin plata efectivă, ulterior primului termen de judecată până la soluționarea definitivă a cauzei [art. 10 alin. (2) teza întâi din Legea nr. 241/2005]. În cea dintâi ipoteză, dacă prejudiciul este de cel mult 1.000.000 euro în echivalentul monedei naționale, poate fi aplicată pedeapsa amenzii [art. 10 alin. (1) teza a doua din Legea nr. 241/2005]”.

Pe lângă condiționările mai sus amintite, care țin de suma efectiv plătită și de momentul procesual până la care se face plata, alin. (6) al art. 10 din Legea nr. 241/2005 prevede că măsurile alternative prevăzute de alin. (1) și (2) ale aceluiași articol sunt aplicabile doar făptuitorilor care nu au mai săvârșit o infracțiune de evaziune fiscală în ultimii 5 ani anteriori comiterii faptei pentru care să fi beneficiat de aplicarea aceluiași măsuri. Rezultă, prin urmare, că de măsurile alternative prevăzute de alin. (3) pot beneficia toate persoanele, indiferent de faptul că au beneficiat sau nu în ultimii 5 ani de prevederile alin. (1) și (2).

Autorii obiecției de neconstituționalitate au invocat în fața Curții Constituționale că ar putea exista o contrarietate între dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005 și cele ale

art. 75 alin. (1) lit. d)⁸ și ale art. 76 alin. (1)⁹ din Codul penal, fiind invocat caracterul ambiguu al dispozițiilor art. 10 alin. (2) din Legea nr. 241/2005, text normativ despre care se arată că reglementează, prin cea de-a doua ipoteză a sa, o circumstanță atenuantă, fără a stabili raportul dintre aceasta și prevederile art. 75 alin. (1) lit. d) și ale art. 76 alin. (1) C. pen. Pronunțându-se asupra acestei chestiuni de drept, instanța de contencios constituțional a statuat că dispozițiile art. 10 alin. (2) din Legea nr. 241/2005 nu reglementează o circumstanță atenuată¹⁰, acestea nefiind aplicabile simultan cu cele ale art. 75 alin. (1) lit. d) și ale art. 76 alin. (1) C. pen., ceea ce conduce la concluzia că acestea se exclud reciproc în soluționarea cauzelor penale.

Pentru a ajunge la această concluzie care exclude natura juridică de circumstanță atenuantă a cauzelor prevăzute de art. 10 din Legea nr. 241/2005, în ansamblul lor, deși alin. (2) teza a întâi și a treia prevăd că în cazul plății integrale a prejudiciului, limitele de pedeapsa se reduc la jumătate, respectiv, cu o treime, în funcție de momentul la care se face plata, Curtea Constituțională a statuat: „În ceea ce privește pretinsa contrarietate dintre dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005 și cele ale art. 75 alin. (1) lit. d) și ale art. 76 alin. (1) C. pen., ceea ce conduce la concluzia că acestea se exclud reciproc în soluționarea cauzelor penale. Pentru a ajunge la această concluzie care exclude natura juridică de circumstanță atenuantă a cauzelor prevăzute de art. 10 din Legea nr. 241/2005, în ansamblul lor, deși alin. (2) teza a întâi și a treia prevăd că în cazul plății integrale a prejudiciului, limitele de pedeapsa se reduc la jumătate, respectiv, cu o treime, în funcție de momentul la care se face plata, Curtea Constituțională a statuat: „În ceea ce privește pretinsa contrarietate dintre dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005 și cele ale art. 75 alin. (1) lit. d) și ale art. 76 alin. (1) C. pen., ceea ce conduce la concluzia că acestea se exclud reciproc în soluționarea cauzelor penale conform dispozițiilor Codului penal și ale Codului de procedură penală. Înșă prevederile art. 10 din Legea nr. 241/2005 reglementează măsuri penale alternative pedepselor penale prevăzute pentru infracțiunile de evaziune fiscală reglementate la art. 6¹, 8 și 9 din cuprinsul său, măsuri a căror aplicare exclude incidența procedurii penale de drept comun și, prin urmare, aplicabilitatea prevederilor art. 75 alin. (1) lit. d) și ale art. 76 alin. (1) din Codul penal”.

Așa fiind, Curtea Constituțională a stabilit ritos, fără a realiza vreo deosebire în funcție de soluția la care conduce aplicarea dispozițiilor art. 10 – nepedepsire, aplicarea amenzii sau reducerea limitelor de pedeapsa – că natura juridică a cauzelor prevăzute de art. 10 din Legea nr. 241/2005 este aceea de „măsuri penale alternative pedepselor penale prevăzute pentru infracțiunile de evaziune fiscală reglementate la art. 6¹, 8 și 9”.

Această concluzie nu poate fi, însă, primită în contextul în care art. 10 alin. (2) tezele întâi și a treia reglementează reducerea limitelor de pedeapsă la jumătate, respectiv, cu o treime, adică a limitelor speciale stabilite pentru pedeapsa închisorii. Din această perspectivă cauzele reglementate de aceste texte nu pot fi caracterizate drept „măsuri penale alternative pedepselor penale”, ele având ca efect doar reducerea limitelor pedepsei principale a închisorii stabilite pentru infracțiunile de evaziune fiscală reglementate la art. 6¹, 8 și 9, fiind în acest sens cauze speciale de reducere a limitelor de pedeapsă cu efect obligatoriu. De asemenea, cauza de aplicare a amenzii prevăzută de art. 10 alin. (2) teza a doua reglementează posibilitatea judecătorului de a aplica pedeapsa amnezii, care este tot o pedeapsă penală principală, astfel că nici această dispoziție nu instituie o „măsură penală alternativă pedepselor penale”. În acest sens sunt grăitoare considerentele care au fundamentat Decizia nr. 9 din 15 martie 2017 pronunțată de

⁸ Art. art. 75 alin. (1) lit. d) C. pen. prevăd: „Următoarele împrejurări constituie circumstanțe atenuante legale: d) acoperirea integrală a prejudiciului material cauzat prin infracțiune, în cursul urmăririi penale sau al judecării, până la primul termen de judecată, dacă făptuitorul nu a mai beneficiat de această circumstanță într-un interval de 5 ani anterior comiterii faptei”.

⁹ Art. art. 76 alin. (1) C. pen. dispun: „În cazul în care există circumstanțe atenuante, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită se reduc cu o treime.”

¹⁰ Doctrina de drept penal a subliniat că circumstanțele atenuante „desemnează acele stări, situații, calități sau alte date ale realității care, deși nu fac parte din elementele constitutive ale infracțiunii, au legătură cu fapta sau cu persoana, putând conduce la atenuarea (...) pedepsei”. În acest sens, F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2018, vol. II, p. 384.

¹¹ Pentru, argumente care arată că sursa de inspirație a legiuitorului nostru la momentul adoptării Codului penal pentru reglementarea circumstanței atenuante prevăzute de art. 75 alin. (1) lit. d) a fost chiar Legea nr. 241/2005, în forma în vigoare la acel moment, a se vedea F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, vol. II, p. 407-408.

către Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept¹² și care sunt pe deplin aplicabile și reglementării actuale, instanța supremă reținând: „circumstanțele sunt legate de fapta comisă, influențează pedeapsa, ca urmare a acelor stări, situații care însoțesc fapta și influențează gravitatea faptei și situația făptuitorului, iar stările de atenuare sau de agravare determină gravitatea faptei și influențează situația făptuitorului în mod autonom, fără o legătură directă cu fapta și persoana făptuitorului. În considerarea distincției făcute de doctrină între stările de atenuare sau de agravare a pedepsei și circumstanțele atenuante sau agravante se constată că, în ipoteza reglementată de art. 10 alin. (1) teza a II-a din Legea nr. 241/2005, repararea integrală a prejudiciului se realizează după săvârșirea infracțiunii, fiind o împrejurare care nu are legătură directă cu fapta de evaziune fiscală, influențează gravitatea acesteia însă, din motive de politică penală – recuperarea prejudiciului cauzat bugetului de stat –, legiuitorul a prevăzut această instituție care poate fi calificată ca o cauză de atenuare a pedepsei, în contextul în care în categoria stărilor de atenuare pot fi incluse și cauzele de reducere a pedepselor reglementate de norme penale din legi speciale (...), precum și schimbarea pedepsei într-o sancțiune penală mai ușoară. Or, prin introducerea acestor cauze de nepedepsire/reducere a pedepsei s-a urmărit facilitarea recuperării la bugetul statului a creanțelor rezultate prin săvârșirea faptelor de evaziune fiscală și, corelativ, atenuarea regimului sancționator pentru persoanele care contribuie la recuperarea lor. În viziunea legiuitorului, recuperarea integrală a prejudiciului cauzat prin săvârșirea unei infracțiuni de evaziune fiscală este o împrejurare ulterioară săvârșirii infracțiunii și care are ca efect atenuarea regimului sancționator”.

3. Cauza de nepedepsire/nesesizare a organelor de urmărire penală prevăzută de alin. (1) al art. 10 din Legea nr. 241/2005. Acest text normativ a fost reconfigurat prin pct. 7 al art. I al Legii nr. 126/2024, fiind introdusă o cauză de nepedepsire care atrage ca efect direct nesesizarea organelor de urmărire penală, textul normativ prevăzând: „În cazul săvârșirii unei infracțiuni prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9, dacă până la expirarea unui termen de maximum 30 de zile de la finalizarea controlului efectuat de organele competente, în urma căruia se individualizează un prejudiciu datorat bugetului general consolidat de până la 1.000.000 euro, prejudiciul majorat cu 15% din valoarea acestuia, la care se adaugă dobânzile și penalitățile, este acoperit integral, prin plată efectivă, fapta nu se pedepsește. În acest caz, organele competente nu sesizează organele de urmărire penală”.

Așa cum rezultă din Expunerea de motive a Legii nr. 126/2024, această prevedere își găsește rațiunea în faptul că „ponderea actelor de sesizare a organelor de urmărire penală pentru prejudicii sub 500.000 euro în totalul sesizărilor organelor de urmărire penală este în medie de 80% în ultimii doi ani. Numărul mare de sesizări duce la o încărcare a organelor de urmărire penală cu consecința creșterii duratei de soluționare a sesizărilor penale. Totodată, există premisele reducerii posibilităților de recuperare a prejudiciilor întrucât activele societății pot fi înstrăinate în perioada soluționării cauzei penale, mai ales în condițiile în care procedurile administrative de stabilire și recuperare a creanțelor fiscale sunt suspendate până la finalizarea urmăririi penale”.

Rezultă, prin urmare, că ceea ce a urmărit legiuitorul prin instituirea acestei cauze de nepedepsire a fost degrevarea organelor de urmărire penală de numărul mare de cauze cu care acestea erau sesizate de către organele de control fiscal și o creștere a șansei recuperării prejudiciului, care trebuie să se realizeze pentru activarea acesteia în termen de maximum 30 de zile de la finalizarea controlului efectuat de organele competente, ceea ce ar face mai puțin riscantă înstrăinarea activelor societăților comerciale implicate în mecanismul evazionist.

Art. 10 alin. (1) din Legea nr. 241/2005, astfel cum acesta a fost modificat, instituie o cauză de nepedepsire cu efect direct materializat în nesesizarea organelor de urmărire penală de către organele de control la finalizarea acestuia, textul dispunând imperativ: „În acest caz, organele competente nu sesizează organele de urmărire penală”. Pentru a fi activată această cauză, legiuitorul a prevăzut o dublă condiționare: pe de o parte, prejudiciu datorat bugetului general consolidat trebuie să fie de până la 1.000.000 de euro, iar, pe de altă parte, prejudiciul majorat cu 15% din valoarea acestuia, la care se

¹² Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 346 din 11 mai 2017.

adaugă dobânzile și penalitățile trebuie să fie acoperit integral, prin plată efectivă în termen de 30 de zile de la finalizarea controlului.

O situație juridică interesantă poate apărea atunci când, ulterior activării cauzei de nepedepsire din art. 10 alin. (1) prin plata în termenul de 30 de zile stabilit în text a prejudiciului majorat cu 15%, la care se adaugă accesoriile creanțelor fiscale, se formulează un denunț față de aceeași persoană prin care se aduce la cunoștința organelor de urmărire penală săvârșirea infracțiunilor de evaziune fiscală pentru care s-a activat cauza de nepedepsire, însă pentru un prejudiciu cu un quantum mai mare. Problema este generată, în primul rând, de organul care este competent să constate existența cauzei de nepedepsire. Textul alin. (1) nu lămurește acest lucru, fiind însă clar că organele competente care au realizat controlul fiscal nu au această abilitare, nefiind organe de urmărire penală și, prin urmare, neputând emite ordonanțe de clasare în acest sens. De aceea textul dispune că acestea nu vor sesiza organele de urmărire penală, urmând să aibă, în acest sens, o conduită pasivă și să constate în actele administrative fiscale acoperirea prejudiciului în maniera impusă de art. 10 alin. (1), lipsa ordonanței de clasare pe temeiul art. 16 alin. (1) lit. h) C. pr. pen. dând posibilitatea efectuării unei urmăriri penale în baza denunțului formulat. Într-o astfel de situație, dacă se va stabili faptul că prejudiciul cauzat bugetului general consolidat este mai mare decât cel inițial stabilit de către organele de control, cauza va putea fi soluționată prin clasare, însă doar în temeiul art. 10 alin. (3) din lege și doar dacă „prejudiciul cauzat majorat cu 25% din valoarea acestuia, la care se adaugă dobânzile și penalitățile, este acoperit integral, prin plată efectivă”. În această situație prejudiciul în relație cu care se va calcula cota procentuală de 25% va fi prejudiciul mai mare stabilit în faza de urmărire penală, firesc fiind să fie deduse din sumele de plată pentru activarea cauzei de nepedepsire prevăzută la alin. (3) teza întâi sumele anterior plătite în contextul impus de alin. (1). Așa fiind, rezultă că maniera în care legiuitorul a înțeles să reglementeze cauza de nepedepsire reglementată la alin. (1), care se activează anterior existenței unei urmăriri penale și care are chiar ca efect imediat nesesizarea organelor de urmărire penală, este una care poate genera nesiguranță în relația stat – contribuabil (evazionist), expunându-l pe acesta din urmă unui risc de a nu avea situația juridică consolidată printr-un act procesual penal și, prin urmare, în marja termenului de prescripție, unui risc de a deveni subiect procesual într-o cauză penală, cu toate că a realizat plata prejudiciului așa cum aceasta este reglementată în alin. (1) al art. 10 pentru a avea efectul nepunitiv.

O altă problemă pe care o poate genera textul normativ al alin. (1) în practică este riscul stabilirii în mod deliberat a unor prejudicii mai mici, fie pentru ca acestea să se situeze sub plafonul de 1.000.000 de euro pentru a putea fi activată cauza de nepedepsire, fie pentru a-l favoriza pe făptuitorul evazionist, care ar urma să plătească mai puțin pentru a se activa această cauză de nepedepsire, ceea ce ar putea atrage sancționarea pentru alte infracțiuni.

4. Cauzele de nepedepsire prevăzute de alin. (3) al art. 10 din Legea nr. 241/2005. În funcție de fazele procesuale prin care poate trece o cauză penală ce vizează infracțiuni prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9 din Legea nr. 241/2005, legiuitorul a reglementat activarea dispozițiilor art. 16 alin. (1) lit. h) C. pr. pen. – „există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege” –, în cazul în care s-a cauzat un prejudiciu care nu depășește 1.000.000 euro, în echivalentul monedei naționale, în următoarele condiții:

– în cursul urmăririi penale, dacă prejudiciul cauzat majorat cu 25% din valoarea acestuia, la care se adaugă dobânzile și penalitățile, este acoperit integral, prin plată efectivă;

– în cursul procedurii camerei preliminare sau al judecății, dacă, până la pronunțarea unei hotărâri în primă instanță, același prejudiciu majorat cu 50% din valoarea acestuia, la care se adaugă dobânzile și penalitățile, este acoperit integral, prin plată efectivă;

– în cursul judecății în apel, dacă, până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, același prejudiciu majorat cu 100% din valoarea acestuia, la care se adaugă dobânzile și penalitățile, este acoperit integral, prin plată efectivă.

În ceea ce privește sumele calculate prin aplicarea cotelor procentuale de 25%, 50% și, respectiv, 100% asupra quantumului prejudiciului, este elocventă analiza realizată de Curtea Constituțională prin

Decizia nr. 101 din 17 februarie 2021¹³ cu referire la dispoziția similară a art. 10 alin. (1¹) din varianta anterioară a Legii nr. 241/2005¹⁴, apreciind că legiuitorul a instituit „o formă de sancțiune civilă, astfel că cel care a afectat integritatea bugetului public va trebui să plătească paguba efectiv suferită de bugetul de stat, majorată cu 20%, la care se vor plăti dobânzi și penalități. Această majorare reprezintă o formă de sancțiune civilă care pedepsește abaterea de la normele de drept”. Având în vedere natura relațiilor sociale încălcate, și anume cele care intervin în materia financiară-fiscală, legiuitorului i se recunoaște o marjă largă de apreciere în identificarea celor mai adecvate soluții atât în combaterea fenomenului evazionist, cât și în recuperarea prejudiciilor suferite, fiind opțiunea acestuia „să aleagă mijloacele cele mai potrivite – de natură penală sau extrapenală – pentru a asigura alimentarea corectă și rapidă a bugetului de stat, în condițiile în care integritatea acestuia a fost afectată”.

Așa cum am mai arătat cu altă ocazie¹⁵, Curtea Constituțională, recunoscând Parlamentului competența de a dezincrimina, mai ales că, în materie fiscală, marja de apreciere a acestuia este una largă, câtă vreme dezincriminarea în acest domeniu nu afectează în mod direct și nemijlocit drepturi sau libertăți fundamentale ale altor subiecte de drept, a apreciat că „reglementarea unui caz special de nepedepsire și stabilirea, în mod corespunzător, a unei forme de răspundere civilă, ce constă în repararea prejudiciului și plata unei despăgubiri distincte raportate la valoarea prejudiciului sunt departe de a consacra o încălcare a statului de drept, fiind mai degrabă o expresie a necesității identificării unor forme de răspundere coerente care să prevină și să repare integritatea bugetului public”.

Analizând dispozițiile art. 10 alin. (3) din Legea nr. 241/2005, în varianta ulterioară modificării realizate prin Legea nr. 126/2024, din perspectiva incidenței art. 16 alin. (1) din Constituția României, revizuită, Curtea Constituțională prin Decizia nr. 146 din 19 martie 2024 a statuat: „reglementarea unui regim juridic diferit al acestor măsuri în funcție, pe de o parte, de valoarea prejudiciului produs prin comiterea infracțiunilor de evaziune fiscală prevăzute la art. 6¹, 8 și 9 din Legea nr. 241/2005, iar, pe de altă parte, în funcție de etapa procesuală în care făptuitorul alege să acopere acest prejudiciu este justificată de caracterul obiectiv și rezonabil al celor două criterii anterior menționate. O astfel de soluție legislativă nu contravine principiului constituțional al egalității în drepturi, fiind în acord cu jurisprudența Curții Constituționale, potrivit căreia tratamentul juridic aplicabil unor persoane aflate în situații diferite nu poate fi decât unul diferit, iar impunerea egalității juridice în astfel de situații constituie ea însăși o încălcare a prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție”.

5. Cauzele de reducere a limitelor speciale de pedeapsă reglementate de alin. (2) al art. 10. Acest text normativ a instituit, indiferent de quantumul prejudiciului stabilit în cauză, două cauze speciale de reducere a limitelor de pedeapsă, activate în funcție de momentul procesual până la care se face plata acestuia.

Astfel, teza întâi a alin. (2) prevede că, în cazul săvârșirii unei infracțiuni prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9 din lege, dacă până la primul termen de judecată prejudiciul cauzat este acoperit integral, prin plată efectivă, limitele pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită se reduc la jumătate. Cu referire la noțiunea de „prim termen de judecată”, doctrina de drept penal¹⁶, analizând aceeași condiție impusă și de dispozițiile art. 75 alin. (1) lit. d) C. pen., a apreciat că prin această sintagmă „se înțelege primul termen cu procedură legal îndeplinită al judecării în primă instanță, în ședință publică, iar nu primul termen în procedura de cameră preliminară”.

Teza a treia a aceluiași text normativ prevede: „În cazul săvârșirii unei infracțiuni prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9, dacă ulterior primului termen de judecată și până la judecarea definitivă a cauzei prejudiciul cauzat este acoperit integral, prin plată efectivă, limitele pedepsei prevăzute de lege pentru fapta

¹³ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 346 din 11 mai 2017.

¹⁴ Art. 10 alin. (1¹) din Legea nr. 241/2005, în varianta ei anterioară, prevedea: „În cazul în care prejudiciul produs prin comiterea faptelor de la art. 6¹, 8 sau 9 nu depășește valoarea de 100.000 euro, în echivalentul monedei naționale, iar în cursul urmăririi penale sau în cursul judecării până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, acesta, majorat cu 20% din baza de calcul, la care se adaugă dobânzile și penalitățile, este acoperit integral, fapta nu se pedepsește, aplicându-se dispozițiile art. 16 alin. (1) lit. h) din Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, cu modificările și completările ulterioare”.

¹⁵ A. Fanu-Moca, *op. cit.*, p. 13-14.

¹⁶ F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, vol. II, p. 409.

săvârșită se reduc cu o treime”. Ceea ce diferă față de ipoteza reglementată la teza întâi a alin. (2) este momentul procesual până la care se face plata, acesta fiind plasat după primul termen de judecată și până la judecarea definitivă a cauzei, acest ultim moment vizat de legiuitor fiind reprezentat de pronunțarea soluției instanței de apel prin decizie definitivă. Rezultă, prin urmare, că plata la care face referire alin. (2) teza a treia a art. 10 se poate face chiar și după momentul rămânerii în pronunțare de către instanța de apel, până la momentul efectiv al pronunțării deciziei definitive. În acest context, comunicarea dovezii de plată a prejudiciului va trebui să ocaziona repunerea cauzei pe rol și redeschiderea dezbaterilor pentru a se pune în discuția contradictorie aplicarea cauzei speciale de reducere cu o treime a limitelor de pedeapsă. Având în vedere că aplicarea acesteia este obligatorie, ea trebuie să se regăsească în calificarea juridică a faptei dedusă judecării, or, acest element juridic devine activ doar după momentul realizării plății prejudiciului, în modalitatea reglementată de dispozițiile alin. (2) teza a treia.

În textul acestui alineat, în teza a patra, legiuitorul a poziționat un text cu valență procesual-penală care dispune: „Prejudiciul se va determina în temeiul unei expertize de specialitate. Suspectul sau inculpatul au dreptul de a participa la efectuarea expertizei. Dispozițiile art. 172-180 C. pr. pen. se aplică în mod corespunzător. Despre dispunerea expertizei va fi încunoștințat suspectul sau inculpatul, persoană fizică sau persoană juridică, prin reprezentant, după caz, dându-i acestuia timpul necesar pentru exercitarea deplină a drepturilor sale procesuale”.

Chiar dacă, din perspectivă topografică, poziționarea acestuia text la alin. (2) e criticabilă, el având o aplicabilitate generală cu privire la stabilirea prejudiciilor în cauzele vizând infracțiunile de evaziune fiscală incriminate de dispozițiile art. 6¹, 8 sau 9, astfel că trebuia poziționat într-un alineat distinct sau chiar într-un articol distinct, importanța lui procesuală nu este în niciun fel diminuată.

Textul antecitat stabilește la nivel de principiu că „prejudiciul se va determina în temeiul unei expertize de specialitate”, astfel că stabilirea acestuia prin alte mijloace de probă nu va fi permisă. În ceea ce privește expertiza, legiuitorul nu stabilește specialitatea acesteia, lăsând acest aspect în sarcina judecătorului sau a organului de urmărire penală, după caz. Apreciem, însă, că cel mai frecvent această expertiză ar trebui să fie una în specialitatea fiscalitate, care ar putea fi dublată de specialitatea contabilitate, în funcție de specificul cauzei și de problemele economico-juridice pe care le presupune calculul prejudiciului. Având în vedere că există în nomenclatorul experților judiciari un număr considerabil de experți cu dublă specializare (fiscalitate-contabilitate), expertiza poate fi efectuată de către aceștia.

Legiuitorul a prevăzut, într-o formulare mai puțin fericită, că „suspectul sau inculpatul au dreptul de a participa la efectuarea expertizei”. Această prevedere apreciez că ar trebui interpretată în acord cu dispozițiile art. 173 alin. (4) C. pr. pen., care prevăd că „părțile și subiecții procesuali principali au dreptul să solicite ca la efectuarea expertizei să participe un expert recomandat de acestea”. Participarea directă la efectuarea expertizei a suspectului sau inculpatului este greu de imaginat în condițiile în care la efectuarea procedurii probatoriu al expertizei pot participa numai experți cu o specializare clar stabilită și care au acreditările necesare pentru a putea realiza o astfel de lucrare.

6. Cauza specială de reducere a pedepselor prevăzută de alin. (5) al art. 10. Prin Legea nr. 126/2024 a fost introdusă la alin. (5) o cauză specială de reducere la jumătate a limitelor speciale de pedeapsă „dacă persoana care a săvârșit una dintre infracțiunile prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9 aduce la cunoștința organelor de urmărire penală sau a organelor fiscale infracțiunea comisă, în timp ce aceasta se află în derulare sau în termen de cel mult un an de la data epuizării activității infracționale și mai înainte ca organele de urmărire penală să fi fost sesizate cu privire la aceasta și, ulterior, înlesnește aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală a unuia sau mai multor participanți la comiterea infracțiunii, limitele speciale se reduc la jumătate”. Legiuitorul a introdus această cauză specială în ideea de a putea fi descoperite cât mai multe infracțiuni de evaziune fiscală într-un termen cât mai scurt, sens în care îl „bonifică” pe denunțător dacă aduce la cunoștința organelor de urmărire penală sau a organelor fiscale infracțiunea comisă și, ulterior, înlesnește aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală a unuia sau mai multor participanți la comiterea infracțiunii.

Spre deosebire de alte texte cu efect similar, alin. (5) al art. 10 impune acestei cauze speciale de reducere a pedepsei câteva particularități. Astfel, în primul rând, persoana care a săvârșit una dintre infracțiunile de evaziune fiscală mai sus menționate poate realiza „aducerea la cunoștință” a infracțiunii comise atât organelor de urmărire penală, cât și organelor fiscale. În al doilea rând, infracțiunea comisă trebuie adusă la cunoștință în timp ce aceasta se află în derulare sau în termen de cel mult un an de la data epuizării activității infracționale și mai înainte ca organele de urmărire penală să fi fost sesizate cu privire la aceasta. Această condiție nu impune ca încunoștințarea să se facă și înainte ca organele fiscale să fi fost sesizate cu privire la infracțiunea comisă. În al treilea rând, ulterior „încunoștințării” făcute, aceasta trebuie să realizeze activități de înlesnire a aflării adevărului și a tragerii la răspundere penală a unuia sau mai multor participanți la comiterea infracțiunii.

În ceea ce privește forma „încunoștințării” făcute, legiuitorul nu a impus nicio condiție, astfel că apreciem că nu se cer îndeplinite condițiile de formă impuse denunțului de Codul de procedură, cu atât mai mult cu cât activarea acestei cauze se poate realiza și doar prin înștiințarea organelor fiscale.

O problemă interesantă pe care o ridică interpretarea acestui text este aceea dacă această cauză de reducere a limitelor de pedeapsă are efect și în situația în care persoana care a săvârșit o infracțiune dintre cele referite de text denunță (*lato sensu*) o infracțiune săvârșită de o altă persoană despre care are cunoștință, în condițiile impuse de alin. (5), ulterior înlesnind aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală a unuia sau mai multor participanți la comiterea infracțiunii. Din această perspectivă textul e neclar, ceea ce îl face nepredictibil, interpretarea literală a acestuia conducând la concluzia că este „bonificată” doar denunțarea faptei proprii, precum și a participanților la aceasta.

7. Cauza de aplicare a pedepsei amenzii. Legea nr. 55/2021¹⁷ a eliminat cauzele de reducere a pedepsei închisorii și a reglementat pedeapsa principală alternativă a amenzii pentru infracțiunile incriminate de art. 8 și 9 din Legea nr. 241/2005. Această pedeapsă penală pecuniară putea fi dispusă, în acord cu dispozițiile art. 10 alin. (1), dacă în cursul urmăririi penale sau al judecății prejudiciul cauzat este acoperit integral, iar valoarea acestuia nu depășește 100.000 euro, în echivalentul monedei naționale. Conform aceluiași dispoziții ale alin. (1), dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la 50.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se aplică pedeapsa cu amenda. Rezultă, așadar, că legea a reglementat o cauză specială de aplicare opțională sau obligatorie, după caz, a pedepsei principale a amenzii¹⁸.

În configurația ulterioară adoptării Legii nr. 126/2004, alin. (2) teza a doua din art. 10 reglementează în continuare aplicarea amenzii prevăzând: „Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceste condiții este de până la 1.000.000 euro inclusiv, în echivalentul monedei naționale, se poate aplica pedeapsa cu amenda”. Rezultă astfel, în mod indeniabil că prin această prevedere legiuitorul a prevăzut doar o cauză specială de aplicare facultativă a amenzii penale, alegerea între pedeapsa închisorii și cea a amenzii fiind apanajul exclusiv al judecătorului cauzei.

Topografia textului (amplasarea acestuia după teza întâi) și interpretarea gramaticală a acestuia (mai ales prin interpretarea conjuncției „dacă” care introduce o propoziție circumstanțială condițională), conduce la concluzia că dacă prejudiciul cauzat printr-o infracțiune dintre cele prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9 este în quantum de maxim 1.000.000 de euro, iar până la primul termen de judecată acesta este acoperit integral, prin plată efectivă, judecătorul poate aplica pedeapsa penală principală a amenzii. Așa fiind, în situația în care prejudiciul în quantum de cel mult 1.000.000 de euro este acoperit integral până la primul termen de judecată, instanța poate proceda la reducerea limitelor de pedeapsă la jumătate sau poate aplica pedeapsa amenzii.

Noțiunea de „prejudiciu” utilizată de textele regăsite la tezele întâi și a doua ale alin. (2) trebuie circumscrisă noțiunii explicitate de către Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii, prin Decizia nr. 17/2015¹⁹, prin care a fost lămurit sensul particular al

¹⁷ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 332 din 1 aprilie 2021.

¹⁸O. Lup, *Noile modificări ale legii în materia infracțiunilor de evaziune fiscală. Efectele plății prejudiciului în cursul procesului penal* (<https://www.universuljuridic.ro/noile-modificari-ale-legii-in-materia-infracțiunilor-de-evaziune-fiscala-efectele-platii-prejudiciului-in-cursul-procesului-penal>). În acest sens ne-am mai exprimat și cu altă ocazie, A. Fanu-Moca, *op. cit.*, p. 9.

¹⁹ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, 875 din 23 noiembrie 2015.

acestei noțiuni în câmpul reglementar al Legii nr. 241/2005, instanța supremă stabilind: „În cauzele penale având ca obiect infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute în Legea nr. 241/2005, instanța, soluționând acțiunea civilă, dispune obligarea inculpatului condamnat pentru săvârșirea acestor infracțiuni la plata sumelor reprezentând obligația fiscală principală datorată și la plata sumelor reprezentând obligațiile fiscale accesorii datorate, în condițiile Codului de procedură fiscală”.

8. Concluzii. Legea nr. 126/2024 a reconfigurat dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005, stabilind un sistem complex de „beneficii penale” în favoarea subiecților care au săvârșit infracțiuni prevăzute la art. 6¹, 8 sau 9 din aceeași lege. Dincolo de modalitatea alambicată de reglementare, care pune nu puține probleme de interpretare, textele mai sus analizate creează cadrul necesar pentru a putea fi realizată sancționarea celor care au comis aceste infracțiuni și prin plata unor sume de bani sensibil mai mari decât prejudiciul, nu doar prin intermediul pedepselor penale. În acest sens, Curtea Constituțională, în Decizia nr. 146 din 19 martie 2024, a arătat că „cu toate că dispozițiile art. 10 din Legea nr. 241/2005 reglementează măsuri alternative la pedeapsa închisorii, în cazul comiterii infracțiunilor de evaziune fiscală prevăzute la art. 6¹, 8 și 9 din aceeași lege, consistența valorică a sumelor ce trebuie plătite de către făptuitori conferă măsurilor alternative astfel reglementate un pronunțat caracter disuasiv, nefiind de natură să încurajeze comportamentul infracțional al acestora, astfel cum susțin autorii sesizării. Cu toate acestea, textele criticate creează pentru făptuitori premisa posibilității de a evita aplicarea unor pedepse penale privative de libertate, prin plata acestor sume de bani considerabil de mari, aspect ce favorizează majorarea bugetului consolidat al statului”.

În ideea îndeplinirii aceluiași scop, pe lângă aceste măsuri alternative la pedeapsa închisorii, art. 10, în noua sa formă, prevede și cauze de reducere a limitelor de pedeapsă în situația plății integrale a prejudiciului (fără aplicarea cotelor de 25%, 50% și, respectiv, 100% stabilite cu titlu de sancțiuni civile), particularizate în funcție de momentul procesual până la care se face plata, precum și o cauză de nepedepsire cu efect imediat constând în nesesizarea organelor de urmărire penală.

Toată această paletă de cauze poate realiza dezideratul întoarcerii sumelor de bani evazionate în bugetul general consolidat al statului, fiind la latitudinea făptuitorului activarea acestora prin mecanismul plății la anumite momente clar stabilite de legiuitor, ceea ce va putea realiza și un efect disuasiv și preventiv asupra acestuia.